

tuur, voedselrijkdom) bijzonder gunstig voor het jonge broed zijn. Ik veronderstel dit vooral:

1. omdat er nooit volwassen dieren in noemenswaardige aantallen in de Bol zijn gevangen, terwijl er buitendijks honderden worden gevangen.
2. omdat de jonge vissen voor hun ontwikkeling geen bijzondere eisen stellen aan het zoutgehalte. Het is mogelijk Koornaarvissen te kweken in zeewater met een zoutgehalte van 16 ‰ Cl, wat hoger is dan het gemiddelde zoutgehalte in de Waddenzee.

Waarnemingen verspreid over de Waddenzee maken het waarschijnlijk dat er ook op andere plaatsen in de Waddenzee Koornaarvissen paaien. En wel bij Terschelling (24/4'52: het Boschgat, 1 ex.; 15/8'62: haven van Terschelling, 30 ex.) en bij Schiermonnikoog (M. Fonds ving in een kreek ten zuiden van het eiland in augustus enkele tientallen van 6-8 cm lange jonge vissen). Bij nader onderzoek van de krekten ten zuiden van de Waddeneilanden langs de Friese en Groningse kust zullen zeker wel enkele paaiplassen meer te voorschijn komen.

L i t t e r a t u u r :

1. Redeke, H. C., 1940. Fauna van Nederland, afl. 10, p. 231-232.
2. Swennen, C., 1955. Het Zeepaard 15, nr. 2, p. 19-24.
3. Kristensen, I., 1957. De Levende Natuur 60, p. 159-162.
4. Ehrenbaum, E., 1936. Naturgeschichte und wirtschaftliche Bedeutung der Seefische Nordeuropas, p. 132-133.
5. Baggerman, B., 1958. Breeding and migration in the threespined stickleback. Arch. Neerl. Zool., tome XII, p. 105-317.

Vogels van Schouwen

J. VIJVERBERG.

In het weiland bij het toenmalige stoomgemaal van Schouwen — vóór de februarivloed 1953 — lag een mooi-ronde waterput met helder zoet water, drinkplaats voor het vee. In een halve cirkel er omheen, sinds lang ook begroeid, een hoge rug van eertijds uitgegraven aarde. Toen ik er eind juli eens kwam, ging een wolk van vogels, grote en kleine, blijvers en trekkers, luid alarmerend de lucht in. In de weke grond langs de waterlijn was het één voetprent ál voetprent. De put bleek één grote badkuip te zijn voor ik weet niet hoeveel vogelsoorten, die zich kennelijk liever wassen en baden in zoet dan in zout water.

Hier was werk voor de camera, vele dagen. Daarom als schuilhut een overdekte kuil gecreëerd in de hoge zandrug. Dadelijk naar de eigenaar van de wei en hem vergunning gevraagd zulks te doen. Geen bezwaar. Ik dus de volgende morgen, de spa bij me, met mijn zoontje naar de wei en aan 't spitten. Binnen een half uur heb ik een ruime, vierkante kuil, watervrij. Dan naar huis, etenstijd. Alles vlug, vlug. Zo hebben de kleine twintig ossen, die in de wei lopen, toch ruimschoots tijd gekregen, om mijn mooie kuil grondig te vertrappen en met de grond gelijk te maken. Niet aan gedacht, ofschoon ik al vaak elders tegen dat tuig heb moeten

optreden, als ze mijn camera's omver en mijn fopkistjes aan gruzelementen gestoten hadden. De bezadigde koeien en de jonge paardjes doen dat zo niet, maar het jonge vee schijnt verzot op die vreemdigheidjes. Maar ik weet raad. Naar de naaste boerderij en de boer vier palen gevraagd, een grote houten hamer — een slegge, zegt men hier — een rol prikkeldraad en dit alles met de kruiwagen naar de waterput gekruid. Ik tref afdoende maatregelen, want de schuilhut zal me niet een uur of een enkele dag herbergen, maar ontelbare keren, hij zal er, maar dat weet ik nu nog niet, vier jaren lang liggen. Dus de kuil opnieuw gegraven, de palen op de hoeken van een vijf bij vijf meter vierkant geslagen en rondom twee prikkeldraden gespannen, één boven en één in 't midden. De schuilhut ligt in 't centrum, zodat de dagbedervers er zelfs met hun snuit niet bij kunnen. Een dak er op van alles en nog wat en vóór de avond heb ik een schuilplaats, zo ruim en stevig, als ik nog nooit heb gehad, berekend op elke weersgesteldheid. De achterzijde is bijna geheel open; de vogels komen van de tegenovergestelde kant, uit de inlagen en van de zeekant. De volgende morgen plaats ik op enige afstand van elkaar twee camera's op een kleine verhoging — geen statief — op dubbele armlengte van de waterlijn, leid de snoeren naar de schuilhut, merk het plekje, ter grootte van m'n hand, waarop de lens ingesteld is, met wat kalk, die ik in een papieren zak meegebracht heb en kruip in mijn cel. Opgepast maar, als 't er op aan komt, dat ik niet op de verkeerde knop druk. De vogels kunnen komen.

Eerst komt het kleine grut: kwikstaarten, piepers, gorzen. Maar daar gaat het me vooralsnog niet om. Ik wil allereerst de vroege trekkers uit het noorden hebben.

Wel, daar is er al een. Langzaam, langs de waterlijn, gaat een Oeverloper mijn hut voorbij. Diep in de hiel doorgeknikt sluipt hij behoedzaam voort. Plotseling schiet de snavel op een prooi toe, ik kan niet zien wat het is, een vlieg denk ik. Deze kleine ruiter, grauwbrown-bronsgroen op de bovendelen, onderzijde wit, is elk jaar de eerste van de trekkers, die ik zie. Is die dan zo vroeg met broeden klaar? Hoeft niet, ik lees daar, dat het kan zijn, dat hij nog niet of niet meer broedt.

Zijn naam zegt precies, wat hij doet: al maar langs de oever lopen. Ik zag hem maar één keer te water gaan. Om zich een wasbeurt te geven. Het nest moet slechts enkele malen in ons land gevonden zijn, o.a. in de uiterwaard langs de Waal in de buurt van Nijmegen. Zijn foto plaatste ik in de vorige aflevering van De Levende Natuur. Ik ontmoet hem op Schouwen vaak en overal, steeds alleen; van de eenzaamheid schijnt hij dus geen last te hebben. Zijn wijze van vliegen is karakteristiek; hij laat zich vaak met neerhangende vleugels voortdrijven. Bij het neerkomen zal hij steeds met het lichaam staan „wiegen“ onder een schel ie-die-die-die-ied.

Daar loopt hij dan weer langs de oever van de plas, telkens wat oppikkende. Er is genoeg van zijn gading: insekten, larfjes e.d. Ik zit gespannen te wachten, of hij een der camera's zal passeren. Maar dan heb ik de eerste pech. Wat verder weg zijn de ossen overeind gekomen en zetten koers naar de put om te gaan drinken. Een tijdrovend intermezzo. Ik mag en wil natuurlijk de dieren niet verhinderen te drinken, maar moet toch uit mijn hut komen om mijn camera's en snoeren te bewaken. Ik heb me vooraf verzekerd van een eind hout, niet om de boeven af te rammelen; als ik er maar mee zwaai,

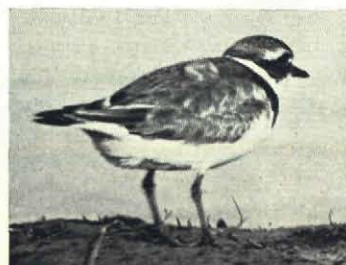
Fig. 1.

Steenloper (in prachtkleed).

Fig. 2.

Bonte strandloper.

Fig. 3.

Bontbekplevier.

retireren ze wel. Ik moet ze nogal eens verjagen, want ze hebben intense belangstelling voor de twee bergjes langs de plas. Met de drinkpartij en het langzaam aftrekken van de bent gaat een half uur heen. De kalveren grazen weer, ver genoeg weg; na een paar uren zullen ze gaan liggen om te herkauwen, zodat ik voor vandaag van een tweede bezoek verschoond zal blijven.

Als ik me weer in de tent geïnstalleerd heb, komen de verjaagde vogels succesievelijk terug. En dan, in het middaguur, wemelt het van badende vogels. 't Is een gespetter en geplas van jewelste. Ze lopen door en langs de plas, ook voor de camera's langs, maar in zulk een vlug tempo, dat ik ze niet kan fotograferen.

Er zijn Kieviten, Tureluurs, Kempfaantjes — waar het me niet direct om te doen is — Steenlopers, strandlopers in soorten, Bontbekken, ook Kokmeeuwen en Visdiefjes uit de inlagen en ik weet niet wat al meer. Als 't wat rustiger wordt, ga ik er ernst van maken om te fotograferen. 't Is een opwindend werk, absoluut stilstaand komt bijna niet één vogel voor de lens. Toch waag ik het er op, als er eentje rustig voortstappend een der camera's passeert. Is met beide een opname gedaan, dan moet ik voor de dag komen om

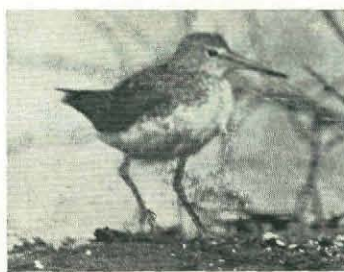
verse platen voor te schuiven, wat de vogels weer verjaagt en een half uur stagnatie geeft. Enfin, tegen de avond ga ik dan toch met acht belichte platen naar huis. In de donkere kamer blijken er drie een goed of bevredigend resultaat te geven: een Kievit, een Tureluur en zowaar een Steenloper, in jeugd- of winterkleed, die ik om zijn doffe pakje maar matig apprecieer. Maar niet minder dan vijf „bewegende” vogels, voor een deel te wijten aan mijn al te grote voortvarendheid, voor een groter deel aan mijn al te langzame sluitapparaten. Ik heb die zelf geknutseld. Ik móést voor dit werk beslist electrisch werkende sluiters hebben. In die tijd en in mijn verre isolement — men sprak wel van het „vergeten” eiland — ver van de grote centra, wist ik niets van wat de fotohandel aan te bieden had. Ook de geldmiddelen — het tekort dan — speelden een grote rol. Dus moest ik zelf aan 't prutsen. Ook de camera's maakte ik zelf met het oog op de speciale wenselijkheden: stevige, eikenhouten lichtdichte kistjes, die van de bagagedrager van de tuf konden vliegen zonder noemenswaardige beschadiging. Intussen is dit maar één keer gebeurd. Het hoofdbestanddeel van de electrisch werkende sluiters was de electromagneet van een afgedankte elec-

Fig. 4.

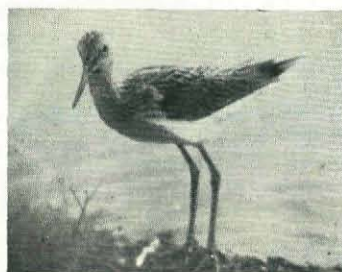
Watersnip.

Fig. 5.

Bosruiter.

Fig. 6.

Groenpootruiter.

trische schel. De sluiters had maar één snelheid: een rondvliegende schuif van triplex met een uitgezaagde opening er in. Een juiste belichting moest ik dus zien te treffen met alleen mijn diafragma.

En zo sukkelde ik voort. Voor haast elke goede opname had ik verscheidene mislukkingen te incasseren. Maar ik versaaude niet, verre van dien; ook nu niet, bij die rijke waterput bij 't stoomgemaal. Ik verbeterde wat ik kon, schoot wel wat op, maar de mislukkingen bleven vele.

't Heeft geen zin, hier mijn belevenissen van dag tot dag te beschrijven. Om kort te gaan, ik blijf, bij mooi, zonnig weer, de hele maand augustus bij de zoetwaterput experimenteren en krijg dan toch mooie, scherpe opnamen van Oeverloper, Steenloper (in prachtkleed, fig. 1), Bonte strandloper (fig. 2), Kleine dito, Bontbekplevier (fig. 3), Watersnip (fig. 4), Witgatje, Bosruiter (fig. 5), Groenpootruiter (fig. 6), Kempaantje en nog al meer. Eén keer staat er een grote Blauwe reiger vlak naast een der camera's. Om je te verbijten. Intussen, ware hij op het gekalkte plekje gekomen, dan had ik niet anders op het negatief gekregen dan twee hoge poten.

De Steenloper ja, niet alleen door zijn bouw, maar ook door zijn rode pootjes,

zijn zwarte borst, zijn als met een masker getekende kop, net een miniatuur-kievit zonder kuif, maar in de vlucht veel rijker aan kleur en tekening, wordt door mij dan al bijzonder op prijs gesteld. Wat zou ik thans, nu ik de kleurenfotografie beoefen, gaarne een mooie dia, in prachtkleed van hem willen hebben. Maar mijn jaren, ziet ge! Ik moet dankbaar zijn en dat ben ik ook, maar de Steenloper moet ik laten gaan. Ook een sympathieke vogel om zijn activiteit. Steenloper zeggen wij, omdat hij over de stenen, de bazaltglooiing van onze zeedijken, loopt. Steenloper. Niet karakteristiek. Fransen en Engelsen kwalificeren hem treffender. Tournepierre en turnstone noemen ze hem, beide zeggen, vertaald zijnde: steenomdraaier of omkeerder. Geen vloeiend Nederlandse naam. Met snavel en poten is de vogel voortdurend in de weer met het omkeren van steentjes en aardkluiten, op zoek naar voedsel, in hoofdzaak kleine diertjes. Ziet ge, tournepierre en turnstone zeggen iets meer dan het makke, Nederlandse „Steenloper“.

De Steenloper broedt in het noorden, langs de kusten van Denemarken, Scandinavië, Finland, tot op Spitsbergen toe. Vele, in jeugd- of winterkleed, overwinteren ook op Schouwen. De pracht-exemplaren, die

we hier in de zomer zien, zijn zg. overzomeraars. De Bonte strandloper broedt zeer sporadisch in ons land, ook de Bosruiter en het Witgatje, de hoogbenige Groenpootruiter nooit. Het Kempphaantje broedt in ons land in tamelijk groot aan-

tal; kwam op Schouwen, vóór de ramp 1953, als zeldzame broedvogel voor, nadien, voorzover mij bekend, niet meer. De Watersnip komt op Schouwen wel nestelend voor in bepaalde duinvalleien.

Vissterfte door de vorst

M. F. MÖRZER BRUIJNS.
(R.I.V.O.N.)

Er is de vorige winter heel wat te doen geweest over de invloed van de lange en strenge winter op de visstand. Er is toen op grond van ervaringen van vroeger raad gegeven en er zijn maatregelen genomen om de vis zo goed mogelijk door de moeilijke tijden heen te helpen (4). Zonder twijfel is daardoor veel vis gered kunnen worden, maar er is toch heel veel dood gegaan (5), ook in het buitenwater (1). De berichten over viswateren, waar bijna niets meer over was, waren de afgelopen zomer geen uitzondering, terwijl het ongewoon slechte broedresultaat van Blauwe reigers in een aantal reigerkolonies mede aan een tekort aan vis als voedsel werd toegeschreven. Wij hebben nu alweer een volgende winter achter de rug. Die was weliswaar niet zo streng als de vorige, maar had toch flinke vorstperioden. Het is daarom goed te beseffen welke waardevolle gegevens men in en na een strenge winter kan verkrijgen als men erop verdacht is die te verzamelen. Juist de langdurigheid en de strengheid van de vorige winter hebben een goede gelegenheid gegeven meer te weten te komen van de invloed van ijs en sneeuw op de hoedanigheid van het water en de overlevingskansen van de vis.

De doorslaggevende betekenis van het behoud van zuiver, niet verontreinigd water is daarbij aangetoond (2).

Op vele plaatsen waar het water wel verontreinigd was, of erg ondiep, hebben zich catastrofale vissterftes voorgedaan. Dat is natuurlijk te betreuren, maar men kan van dergelijke massale sterftes ook weer wat leren.

In wateren, waar alle of vrijwel alle vis is omgekomen, bestaat namelijk de kans gegevens te verkrijgen omtrent de visstand van dat soort wateren, die men anders niet gemakkelijk te weten komt. Deze vissterftegegevens zijn dan te vergelijken met andere gegevens betreffende populatiedichtheden, die plaatselijk kunnen worden verkregen, wanneer bv. konijnenpopulaties vrijwel volledig afsterven, zoals door de myxomatose (3). Het onderzoek van massale vissterftes kan het mogelijk maken op de volgende vragen antwoord te geven. Welke soorten leven er tezamen in een bepaald biotoop, onder de daar heersende levensomstandigheden; hoe groot zijn hun aantallen; in welke verhoudingen komen zij voor en hoe is de populatie-opbouw voor iedere soort; wat kunnen zij nog wel en wat niet meer hebben en dergelijke meer.